

Türkiye Florası Yazılırken

Tuna EKİM*

Türkiye Florası'nın yazımına ışık tutan bazı yayınlar son yıllarda arka arkaya yayınlanmaya başladı. Bunların arasında Turhan Baytop'un 2001 de, vefatından hemen evvel yayınlanan "*Bir Bitki Avcısının Gözlemleri*" *Anadolu Dağlarında 50 yıl* ile değerli eşi ve zamanımızda sistematik botanikçilerimizin duayeni Asuman Baytop'un *Türkiyede Botanik Tarihi Araştırmaları* (2003), S. Erik ve Burcu Tarıkahya'nın bu derginin bir evvelki sayısında yayınladıkları *Türkiye Florası Üzerine* adlı makale, genel bir görüşle Türkiye Florası'nın nasıl yazıldığı hakkında bilgiler veren yayınlardan belli başlılarıdır. Bütün bu yazılarda Türkiye Florası editörü Davis ile birlikte, ondan evvel ülkemize gelen ve Flora'da adları sık geçen bitki toplayıcıları hakkında da bilgiler vardır. Ancak bu yayınları yapanların bazıları, Edinburgh'da bulunsalar bile Flora yazımı sırasındaki olayları, benim kadar canlı yaşamayan kişilerdir.

Bu yazıda, Türkiye Florası'nın bilinen ve yazılmış hikayelerinden çok zorunlu olmadıkça söz edilmeyecektir. Daha çok şimdiye kadar kimse tarafından bilinmeyen, bundan evvel bir yerde de yayınlanmamış, yazar tarafından canlı olarak yaşanmış olaylardan bahsedilecektir. Böylece bazı olayları daha ayrıntılı açıklayıp, bir yandan genç okuyucuları (özellikle botanikçileri) bilgilendirirken, tarihe de ışık tutmaya çalışacağız.

Bana göre Türkiye Florası'nın yazılma periyodunu ikiye ayırmak gerekir. İsviçreli botanikçi, Cenevre Botanik Bahçesi'nin o zamanlardaki müdürü Edmond Boissier'in *Flora Orientalis* adlı abide eserinden evvelki ve sonraki devre olarak. Bu eser yazılmadan

* İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Botanik ABD, İstanbul.

evvel ülkemizde yapılan floristik toplamalar, ülkemiz Florasının yazılmasına son derecede katkı sağlamıştır. En azından o zamanlar bulunan ve zamanına göre yeni tür olan bitki örnekleri, ülkemiz endemiklerinin tip örneklerini oluşturmuşlardır. Biraz daha ayrıntı vermek gerekirse, ülkemizde yapılan ilk bilinçli floristik gezi saydığı Tournefort'un 1700 - 1702 tarihleri arasında Ağrı Dağı ve sonra Orta Anadolu'dan İzmir'e kadar yol boyunca yaptığı floristik çalışmalar sonucu yayınlanan, ayrıntıları A. Baytop'un 2003 yılında yayınladığı kitapta ve bu derginin bir evvelki sayısında anlatılan, ayrıca *The Karaca Arboretum Magazine* dergisinin 2003 yılı sayılarında tefrika edilmeye başlanan doğu seyahati ile Boissier'in yukarıda adı geçen eserinin yazılış periyodu olan 1867-1888 tarihleri arasındaki devre ile ondan sonraki yani 1900'lü yıllardan zamanımıza kadar olan devredir.

Boissier'in Flora Orientalis'i

2. cilt, iç kapağı

Bu devrelerde ülkemizde floristik çalışmalar yapmış botanikçiler hakkında yukarıda söz edilen eserlerde, özellikle Asuman ve rahmetli T. Baytop tarafından yazılan kitaplarda, ayrıntılı bilgiler bulabilirsiniz. Ancak burada özellikle genç botanikçilerimize, o devrelerin bitki toplayıcılarının ortak bir özelliğinin altını çizmek isterim. O zamanlar bitki toplayanlar arasında şimdiki gibi tipik botanikçiler de olmakla birlikte, çoğu doğa bilimcidirler. Bitkilerle birlikte hayvan, hatta jeolojik materyal de toplamışlar ve bu materyalleri çok fazla müzeye dağıtmışlardır. Örneklerini daha çok Avrupa herbaryumlarına dağıtmış olan o zamanki toplayıcılardan bazılarının, örneğin

Boissier'in, Aznavour'un, az da olsa, bazı örneklerini İstanbul Ün. Fen Fak. herbaryumunda (ISTF); Bornmüller, Sintenis, Siehe, Noe vb. bazı toplayıcıların örneklerini ise Ankara Ün. Fen Fak. herbaryumunda (ANK) bulabilirsiniz. Örneklerini mümkün olduğunca çok herbaryuma dağıtan bu kişiler, kendi materyallerinin başlarına bir müzede bir şey gelse bile, diğer yerlerde saklanarak isimlerinin de bunlarla birlikte devam etmesini garanti altına almak istemişlerdir. Bunlardan bazıları bu şekilde davranmamışlar ve bunun acısını da çekmişlerdir. 1 Mart 1943 tarihinde bombalanan Berlin Müzesi'nde Bornmüller'in koleksiyonunun önemli bir kısmı ile, O. Schwarz'ın koleksiyonunun neredeyse tamamı mahvolmuştur. Şu anda özellikle Schwarz koleksiyonundan daha evvelce Bornova'daki Tarımsal Araştırma Enstitüsü'nde iken yaklaşık 15 yıl kadar evvel EGE herbaryumuna verilen ve küçük bir dolap dolduracak sayıda örnek ile ANK'da çok az sayıda örnek bulunmaktadır. Ülkemizde, çok az istisnalar dışında, maalesef hiçbirimiz böyle yaygın bir dağıtımı şimdiye kadar gerçekleştiremedik. Eski hocalarımız çok düzensiz de olsa bitkilerini ülkemizin o zamanki herbaryumlarına göndermişlerdir. ISTF'de az da olsa ikisi de Ankara Fen'den benim hocalarım olan H. Birand ve H. Bağda'nın örneklerine rastlayınca seviniyorum.. Bazılarımızın bitkileri yurt dışı herbaryumlarda, örneğin E'de bulunur da, çok az sayıda botanikçimiz, örneklerini ülkemizin başka herbaryumlarına dağıtır. O da şayet aklına gelirse veya bir sebep olursa. Son yıllarda genç botanikçilerimiz arasında, bu konuda olumlu bir kıpırdanma olduğunu, hepsinin olmasa da, en azından bazılarının tip örnekleri birkaç herbaryuma dağıtma eğiliminin başladığını söylemezsem onlara haksızlık yapmış olurum.

Bu konuya girmişken Davis'in ülkemizdeki örnekleri hakkında, değerli A. Baytop'un *Türkiye de Botanik Tarihi Araştırmaları* adlı kitabında verilen bilgilere bazı ek bilgi vermek isterim.

Bilindiği gibi Davis ülkemizde 1938 - 1982 yılları arasında 12 floristik gezi yapmış ve bu gezilerden 1950-60 yılları arasında gerçekleştirilen 3'üne 4 Türk botanikçisi; 1949 da Kamil Bilger (sonra Karamanoğlu) ve Ahmet Atilla, 1954 de Rıza Çetık ve 1960'da ise Faik Yaltrık, kendisine eşlik etmişlerdir. Davis'in, hikayesinin bazı bölümlerini daha sonra anlatacağım son gezisine ise ben dahil 4 Türk botanikçisi katılmıştır. Davis Türk botanikçilerinin katıldıkları gezilerde topladığı örneklerden birer eş örneği ülkemizde bırakmış ve bu örnekler o kişilerin çalıştıkları herbaryumlara konmuştur. Bununla birlikte Davis'in bazı örneklerine İstanbul Ün. Ezc. Fak. herbaryumu (ISTE), Ankara Ün. Ecz. Fak. herbaryumu (AEF) gibi Davis'in birlikte bitki toplamadığı kişilerin buldukları bazı herbaryumlarda da rastlanmaktadır. Bunlar ya Davis'e katılan botanikçilerin iş değiştirmesinden (Karamanoğlu gibi) veya Davis'in eş örneklerinin herhangi bir şekilde ulaşması sonucunda bu herbaryumlara gelmiştir. Davis'in örnekleri yalnızca numaraları yazılmış olarak (diğerlerini bilemem ama ANK

herbaryumunda öyle idi), Karamanoğlu ve Çetik ile birlikte topladıkları ANK, A. Atilla ile topladıkları ISTF, F. Yaltırık ile topladıkları ise ISTO herbaryumlarına konmuştur. Söz buraya gelmişken artık yaşadığım bazı hatıraları anlatmaya başlayayım.

ANK herbaryumunu 1972'de, eski klasik binadaki yerinden, şu anda botanik ABD olarak kullanılan C bloğun bodrum katında karşılıklı 2 salondan halen bulunduğu kendi binasına naklettiğimizde, yeni binanın yer olanakları çok iyi olduğu için, eskiden paketler halinde sarılmış olarak muhafaza edilen Davis koleksiyonunun paketlerini açtığımızda, bunların içinde Davis'e ait Çetik ve Karamanoğlu ile topladığı çok sayıda örneğin olduğu ve bunların yalnız numaralarının bulunduğu gördük. Bunları familya ve cinslerine ayırarak yeni dolaplardaki yerlerine yerleştirdik. 1976 yılı başında Edinburgh Kraliyet Botanik Bahçesi'nden (E) döndükten sonra, orada edindiğim deneyimlerden de yararlanarak herbaryumda o sırada uzman olarak çalışan Ayla Aksoy ve Simin Seren'e bu örneklerin etiket bilgilerini, numaralarına göre, Flora'dan bulup yazmalarını söyledim. Doğal olarak bütün örnekler için bilgiler Flora ciltlerinde yer almamakta idi. İş sonuçlanınca çok sayıda örneğin etiket bilgileri eksik kalmıştı. Bitki var, numara var ama nereden toplandığı belli olmayan bir sürü örnek. Bunları nasıl tamamlayabileceğimizi düşünürken 1982'de British Council'den elde ettiğim bir burs ile tekrar İskoçya'ya gitme şansı yakaladım. Şubat ayı sonlarında E'ye ulaştığımda bahçe ve herbaryumun Türk Botanikçilerinin istilasına uğradığını farkettim. Davis'in yanında doktora yapan M. Doğan ile birlikte o sıralarda Selçuk Ün. çalışan M. Vural, Samsun'dan gelen A. Engin, Hacettepe'den A. Güner. Benden biraz sonra da gene Hacettepe'den S. Erik geldi Böylece o tarihlerde aynı anda, 1. ve 2. PLoSWA (Plant Life of South West Asia) toplantısı hariç, en çok Türk botanikçisinin çalıştığı devre olarak bilenen bu yerde aynı anda 6 Türk botanikçisi çalıştığından E çalışanları bu duruma *Turkish invasion* (Türk istilası) adını vermişlerdi. Biz Adil Güner ile birlikte aynı yerde kalıyorduk ve birden aklıma gelen parlak ama o derecede de tehlikeli bir fikri uygulamaya koyduk. Her gece Davis'in herbaryumdaki bir rafta duran arazi defterlerinden birisini gizlice alıp kaldığımız yurda getiriyor ve onu kopya ediyorduk. Hatırladığım kadarı ile Davis'in 20 kadar olan defterlerini (tabii yalnız ülkemiz ile ilgili olanlarını) bir aylık süre içinde kopya etmiştik. Bu kayıtlar şu anda ANK herbaryumunda saklanıyor olmalıdır. Bu kayıtlar sayesinde ANK herbaryumundaki bütün bitkilerin etiket kayıtları yazılabildi. Bu olaydan E'deki dostlarımızı aradan 15 yıl kadar geçtikten sonra haberdar ettim. Ian Hedge 1995'de İzmir'de yapılan 4. PLoSWA toplantısı sonunda yaptığı ufak bir turistik gezi sonrası uğradığı Ankara'da, Gölbaşındaki GAZİ Üniversitesi tesisinde, şarap içip balık yerken bu olayı anlatarak kendisinden özür dileyerek, başka bir şansımızın olmaması nedeni ile bu yola baş vurduğumuzu anlattım. Sanırım bir İngiliz veya İskoç'un aklına hiçbir zaman böyle pratik bir çözüm gelmezdi. İşte Akdenizliliğin oynak zekası. Ama bu oynak zekayı

her zaman böyle iyi işlerde kullanmayız. Şimdilerde artık böyle kaçamaklar yapmaya hiç gerek yok. Bütün bilgiler Data bankalarına yüklenmiş. Dokun birkaç tuşa, bütün bilgileri anında al.

E'ye 1982'deki bu Türk ıstılası bu resimle de belgelenmiş oldu. Soldan sağa: Davis, A. Engin, M. Vural, Margaret Glancey (Teknisyen), Martin Rix, T. Ekim, Kit Tan, S. Erik, Betty Barns (o yıllardaki sekreteri) M. Doğan, A. Güner, Gillian Meadows (Artist) ve Ian Hedge.

Davis'in yukarıda bahsettiğim koleksiyonlarından başka, ölümünden sonra, topladığı *Astragalus*'lardan oluşan bir koleksiyon, yanında doktora çalışması yapan tek Türk botanikçisi, ODTÜ de çalışan Musa Doğan'a gönderilmiş olup, halen kendisi tarafından muhafaza edilmektedir. Davis'in son seyahatinde Sivas çevrelerinden toplanan bitkilerden oluşan bir set'in tamamı ANK ve bir diğeri, çok az eksikliklerle, Hacettepe Ün. Fen Fak. herbaryumunda (HUB) saklanmaktadır.

İsterseniz biz gene Türkiye Florası'nın yazılma hikayesinin pek bilinmeyen yönlerine gelelim.

Davis'in çok genç (20) bir botanikçi olarak 1938'de Türkiye'ye ilk gelişinde Boissier'le birlikte Denizli'nin Honaz ve Baba dağlarına çıktığı ve oraların floristik kompozisyonuna hayran kaldığı biliniyor. Bir Avrupalı, özellikle florası fakir olan bir İngiliz botanikçisi için o dağlar hakikaten etkileyici ve şaşırtıcıdır. Türkiye Florası'nı yazmaya orada karar verdiği söylenen Davis'in bu kararını hemen uygulamaya koymasına 2. Dünya Savaşı engel olmuştur. Bu savaş yalnız Davis'in hemen çalışmaya başlamasına engel olmakla kalmamış, ileride açıklayacağımız bir dert de açmıştır

başına. Askere alındığında Davis'in ileri derecede dilinin tutuk olduğunu gören komutanları kendisini Fransız direnişçilerinden gelen mesajları dinleyen askeri istihbarat kısmında, bu mesajları dinleme ve tercüme ederek ilgililere iletme görevi ile görevlendirmişlerdir. İşte 1968 öğrenci hareketleri sırasında Edinburgh Üniversitesi öğrencilerinin açığa çıkardıkları bu görevi, ileride 1970'lerin ortalarında Davis'in başına, ummadığı bir iş açılmasına sebep olacaktır.

Savaş bitince Edinburgh Üniversitesi'nde çalışmaya başlayan Davis Türkiye Florası yazımını gerçekleştirmek için 1947 yılında tekrar Türkiye'ye gelir ve bunu diğer geziler izler. Davis'in bu gezileri, 1982 yılında gerçekleştirilen sonuncusu hariç, Flora'nın ilk cildinin çıktığı yıllara kadar, arka arkaya yapılan 1956-57 hariç, 2 bazen 3 yıl ara ile, devam eder. Davis'in bu gezileri hakkında bilgiler bazı kitaplarda, ama daha ayrıntılı olarak kendi seyahatnamelerinde yayınlanmıştır. Ancak çok eski tarihlerde yayınlanmış bu seyahatnamelerden zamanımız genç botanikçilerinin pek azının haberi vardır. Umarım gelecekte bir kişi de onları tercüme eder de, gençlerin hem o zamanların Türkiye'sinin bazı şartlarından, hem de Davis'in gezilerinin hangi şartlarda yapıldığından haberleri olur da şu andaki kendi çalışmaları ile kıyaslama yapabilirler ve hallerine şükrederler.

Davis'in kendi topladığı çok sayıda örnek yanında, o zamana kadar bütün yabancı botanikçiler tarafından toplanmış örneklerin de bir araya getirilmesi ile E ve Edinburgh Üniversitesi'nin işbirliği ile Türkiye Florası çalışmalarına başlanmıştır.

Bu amaçla Davis'e, 1990'lara kadar Edinburgh'a giden botanikçilerimizin iyi bildikleri, botanik bahçesinin bürolarının bir uzantısının devamı olan 2 geniş laboratuvar, Davis'in ve sekreterinin odası ile bir ufak çay içme odası ve harita odasından oluşan bir çalışma birimi 25 yıl için tahsis edilmiştir. Bizim çalıştığımız sıralarda burası "Flora of Turkey Laboratuvarı" veya kısaca Turkey Lab. olarak bilinirdi.

Davis'e TÜBİTAK'ın İngiltere'deki karşılığı olan Royal Scientific Research Council tarafından 25 yıllık bir destek sağlanmıştır. Davis'in asistanlarından birinden öğrendiğim kadarı ile bu 500.000 sterling pound'luk bir miktardır. Bu para ile Turkey Lab.'in kirası yanında bir Türkiye Florası ekibi oluşturması da sağlanmıştır. Bu ekip de dünyanın çeşitli herbaryumlarından gelecek bitki materyalini ilgili bilim adamlarına dağıtım, işi bitince gene E'de toplama ve daha sonra tekrar orijinal herbaryumlarına gönderme işi gibi bir Flora yazımında çok önemli bir görev yüklenen bir teknisyen, 1980'lerin ortalarında vefat edinceye kadar Margaret Glancy üstlenmiştir, lisan bilen bir daktilo (o zamanlar bilgisayar bu kadar yaygın değildi), genellikle 2, bazı yıllar 3 araştırma asistanı bulunuyordu. Bu asistanlardan bazıları emekli olmakla birlikte, çoğu şimdi İngiltere'nin meşhur botanikçileridir.

İşte bu çekirdek ekip yanında, E'nin önemli taksonomistleri 1960-80'li yıllar arasında değişik cinslerin yazımını üstlenmişlerdir. Bunlardan 2'si özellikle zikredilmeye değer kişilerdir. Bunlardan birisi emekli olmakla birlikte halen İberik yarımadası

Florası'nın yazımına önemli katkılarda bulunarak faal bilim hayatına devam eden İskoç Botanikçisi Ian Hedge'dir. Hedge yalnız engin botanik bilgisi, özellikle yabancı kişiler ile konuşmalarında dikkatle kullandığı temiz kolay anlaşılır İngilizcesi ile değil, E'yi ziyaret eden Türk botanikçilerine gösterdiği ilgi ve yakınlık ile de bizlerin hayranlık ve dostluğunu kazanmayı başaran nadir yabancı botanikçilerden birisidir. Diğeri ise, gene şu anda emekliye ayrılmış olan, o zamanki adı ile Jennifer Lamond'dur (sonra Wood). Jennifer de Edinburgh'a giden meslektaşlarımıza gösterdiği yakınlık ile hepsinin, hepimizin gönlünü kazanmıştır. Jennifer yalnız Türkiye Florası çalışmalarına katkısı olan birisi değildir. O da Ian Hedge gibi o yıllarda Avusturyalı meşhur botanikçi H. Rechinger (fil.) tarafından yazılmaya başlanan ve şu anda ancak bitme aşamasına gelebilmiş olan İran Florası'na da katkıda bulunmakta idiler. Bu amaçla Ian Hedge ve Jennifer, Rechinger'e yardım ve oraları da görme merakı ile, Rechinger ile birlikte İran ve Afganistan'dan bitki toplamışlardır.

Botanik bahçesinin Türkiye Florası'na katkıda bulunan diğer önemli E botanikçileri, ağzında devamlı taşıdığı piposu ile hafızamızda olan Compositae uzmanı rahmetli Grierson ile *Astragalus* cinsini V. Mathews ile birlikte hazırlayan Chamberlain'dir. Chamberlain 3. ve 4. cilt yazılırken Davis'in asistanlığını da yapmıştır.

Flora yazımında Davis, bazı cinsleri kendisi, bazılarını ekibinde çalışan ve şimdi hemen hepsi birer meşhur botanikçi olan araştırma asistanları hazırlarken, E'de çalışan taksonomistler yanında, zamanında Avrupa'nın önemli botanikçileri olan Aellen, Damboldt, Huber-Morath, Jalaz, Wagenitz gibi çok değişik ülkelerden botanikçilerin yardımlarını almış, Flora'nın hazırlanma ve yayın yıllarında, Türkiye Florası Projesi ekibinde olmamakla birlikte, değişik ülkelerden gelerek yanında dışarıdan lisans üstü çalışmalar yapan elemanlardan da yararlanmıştı. Floradaki cins hazırlayıcıları isimlerine bakılınca bunların kimler olduğunu anlayabilirsiniz.

Floramızın yazımında İsviçreli amatör botanikçi Huber-Morath'ın diğerlerinden ayrı bir yeri vardır. Hayatının son yıllarında, ölümünden 8 yıl evvel, 1982 yılı başında, Edinburgh'a giderken uğradığım İsviçre'de tanışmak ve birlikte 6-7 saat geçirme fırsatı kazandığım bu değerli botanikçi bana Türkiye Florası yazmayı kendisinin de düşündüğünü ancak Davis'in daha aceleci davrandığını ifade etti. İlki 1935, sonuncusu 1964 yıllarında olmak üzere 14 kere ülkemize gelerek bitki toplayan Huber-Morath'ın Türkiye bitkileri koleksiyonu da çok değerli olup kendisi tarafından toplanmış çok sayıda tip örnek bulunmaktadır. Bu koleksiyon E'ye getirilerek Flora yazımı sırasında Davis tarafından kullanılmıştır. Kendisi ile uzun sayılacak sohbetimiz sırasında eş örneklerini Türkiye'ye verip vermeyeceğini sorduğumda kendisinin buna pek gönüllü olmadığını anladım. Ancak konuşmalarımıza kulak kabartan ve kayak yaparken kolunu kırduğundan bana ikram yapamadığı için üzgün olan değerli eşi söze karışarak "*Huber, Dr. Ekim baktı, bu koleksiyonun eş örneklerini Türkiye'ye vermelisin, bu bitkiler oraya ait!*"

diyerek bana destek ve yardımcı olmuştu. Ancak devam eden konuşmalarımızdan, H. Morath'ın en büyük sıkıntısının eş örnekleri ayıracak elemanın olmaması, kendisinin de o anda bu tip işlerle uğraşamayacak derecede yaşlı (80) olması idi. Kendisinin esas mesleği muhasebecilik idi. Kendi konusunda doktorası olduğu gibi, Basel Ün. tarafından botanik fahri doktorası ile ödüllendirilmiştir. Her iki diploma evinin girişindeki antrede karşılıklı asılı idi. Serbest olarak evinde çalıştığı için eşi dışında yardımcısı da yoktu, evinin üst katını herbaryum olarak kullanıyordu. 1990 yılında, yani ölümünden birkaç yıl sonra koleksiyonunun Cenevre Herbaryumuna getirildiğini öğrendiğimde herbaryum müdürüne bir mektup yazarak, H. Morath ile yaptığım ve yukarıya özetlediğim konuşmamızı hatırlatarak, eş örnekleri Türkiye'ye göndermelerini istedim. Onlar da henüz eş örnekleri ayıramadıklarını, ayırdıklarında ülkemizdeki ulusal herbaryuma gönderebileceklerini ancak ülkemizdeki bütün herbaryumlar kabul ederse örnekleri geçici olarak bir herbaryuma da gönderebileceklerini bildirdiler. Ben de o sıralarda ülkemizdeki belli başlı herbaryumlara birer yazı yazarak bu örneklerin GAZI herbaryumuna verilmesini kabul ettiklerini bana bildirmelerini istedim. Yazı gönderdiğim meslektaşlarımdan, uzun yıllar görev yaptığım ANK herbaryumunun o zamanki yetkilileri dışındakiler bunu memnuniyetle kabul ettiklerini bildirdiler. Hatta sayın Yaltırık gönderdiği 29. 4. 1991 tarihli resmi yazıda aynen şöyle diyordu:

Değerli Kardeşim Tuna Ekim,

Sana hemen yazamadığı için üzgünüm. Cenevre Herbaryumundan Dr. Huber Morath'ın Türkiyeden toplamış olduğu bitki örneklerinin dupletlerini (eşörneklerini) Ankaraya getirme teşebbüsün için seni candan kutluyorum. İleride Ankarada kurulacak (ne zaman ?) olan Milli Herbaryuma bunları devredeceğini de sevinçle karşıladım. Eğer bunu gerçekleştirebilirsen, Türkiye Florası ile ilgili genç kuşaklar sana minnettar olacaklardır.

Faik Yaltırık

Bu örnekler hâlâ Türkiye'ye gelmeyi bekliyor. Bu yıl Eylül ayında gittiğim Belgrad'daki OPTIMA kongresinde konuştuğum Cenevre'nin eski kuratörü, bu koleksiyonun gönderilmesi için tekrar ilişki kurulabileceğini söyledi. Ülkemizde henüz bir ulusal herbaryum kurulmadığına göre bu iş daha uzun yıllar gerçekleşmeyecek gibi görünmektedir. Belki büyük herbaryumlarımızdan birisi bu işi becerebilir ve

Faik Hoca'nın dediği gibi gelecekte, gençler (sistematiğe tabii) hakikaten o kişiye minnettar olacaklardır. Bir gün, bizden sonraki jenerasyon ulusal herbaryumumuzu kurar ve Huber-Morath'inki ile birlikte, gene eş örnekleri E herbaryumunun altında bir depoda, Türkiyede milli herbaryumun kurulmasını bekleyen Davis'in tam koleksiyonunu da ülkemize getirmeyi başarır ise hem ülkemiz, hem de kendilerinden sonraki jenerasyon için paha biçilmez bir iş yapmış olurlar.

Flora'nın yazımına katkıda bulunan 110 kadar yabancı botanikçi yanında 9 Türk botanikçisi çeşitli cinsleri Flora için hazırlayarak katkıda bulunmuşlardır. Esasında E herbaryumu'nu ziyaret edip orada çalışan Türk botanikçilerinin sayısı, sanırım, şu anda 50'ye ulaşmış olmalıdır. Ancak bunların çoğu Flora yazımına katkıda bulunmaktan çok, orada kendi araştırmalarına yönelik çalışmalar yaparken, orada yapılan çalışmaları izleme, kütüphane ve herbaryum olanaklarından yararlanırken o çalışma atmosferini soluyarak bitki taksonomisi çalışmalarında deneyim kazanma şansını elde etmişlerdir.

Flora yazımına katkıda bulunan meslektaşlarımız arasında 3'ünden özellikle söz etmek gerekir. Bunlardan birisi halen emekliliğinin sefasını süren Faik Yalıtürk'dür. Yalıtürk halen E'yi en çok ziyaret eden Türk botanikçisi unvanına sahiptir. Sanırım, ilki 1960 yılında olmak üzere, 6 (belki 7) defa Edinburgh'a gitmiştir. Hem de her seferinde değerli eşi ile birlikte. Kendisi ve eşi sıcak kanlı ve sosyal yapıları da çok kuvvetli oldukları için ülkemizi çok iyi temsil etmişler ve bir sürü dost kazanmışlardır orada. 1980 yılında bir trafik kazasında genç yaşta kaybettiğimiz rahmetli Hasan Peşmen ise Davis ile birlikte en uzun çalışanlardan birisi ve Rosaceae ve Umbelliferae familyalarına ait 20'den fazla cinsi Flora için hazırlayan botanikçimizdir. Musa Doğan da Davis ile en uzun çalışan Türk botanikçisi olması yanında doktora çalışması yapan tek Türk botanikçisidir. Doktora konusu olan Gramineae familyasından 30'dan fazla cinsi Flora için hazırlamıştır. Diğer Türk botanikçileri ise, hem daha kısa süreli çalışmışlar hem de az sayıda (1-3) cinsi Flora'ya hazırlamışlardır.

1974 yılı Haziran ayında ilk olarak E'ye ulaştığımda 5. cilt ile ilgili hazırlıklar bitirilmekte idi. O zamanlar Davis'in asistanları V. Mathews ile Barbara Parris idi. Benim ulaştığımda, 5. cildin hazırlanmasına yardımcı olan diğer asistanı F. Kupicha ayrılmıştı. Ondan sonra 6. cilt yazımında Mathews ve Parris ayrıldı ve J. Edmondson ile Robert Mill asistan oldu. Benim ilk ve son gidişlerimde orada değişmeyen tek kişi Singapur'lu botanikçi Kit Tan idi. Uzun yıllar Davis ile birlikte çalıştı ve son yıllarında, vefatına kadar, kendisine çok yardımcı oldu. Benim orada kaldığım 1.5 yıllık süre içinde I. Hedge ve Jennifer ile 5. cilt yayınlanıncaya kadar Grierson, zamanlarının çoğunu bizim Turkey Lab.'da geçirirler, en azından günde birkaç kez gelir giderlerdi. Kağıtları iki tarafını doldurarak kullanma alışkanlığımı orada kazandım. Davis evvelki ciltlerde kullandığı tek tarafı yazılmış kağıtları müsvedde olarak kullanırdı. Çalışma odamın kapısını kilitlememeyi orada öğrendim. Çalışma odasının kapısı,

benim çalışmak için geldiğim ve bazen benden başka kimse olmadığı Cumartesi günleri bile açık olurdu. Odasının duvarları çok değerli ayrı baskılarla dolu raflarla kaplı idi. Onların birinin veya bazılarının kaybolacağı aklına bile gelmez, diğer odalar gibi, Davis'in odası da devamlı açık olurdu. Ben bu prensibi dönüşümden sonra uzun yıllar, Gazi Üniversitesi'nde bir gün odamdan cüzdanım ve içinde bir sürü önemli kart, vb. doküman çalınıncaya kadar, devam ettirdim.

İlki 1.5 yıl süren oradaki çalışmam sırasında başımdan bir sürü ilginç olay geçmiştir. Bunlardan birisini, Davis'in arazi defterlerini herbaryumdan izinsiz olarak alıp (isterseniz **çalıp** da diyebilirsiniz, asistan ve öğrencilerime, ilim için bu tip uygunsuz işler yapmanın mubah olduğunu söylerim, ama yalnız ilim-bilim için) Güner ile kopyalamamızı yukarıda anlattım. Diğerlerinin çoğu Flora yazımı ile doğrudan ilgili olmadığından burada söz etmem gereksizdir. Ancak bunlardan birisi, hem Flora ile doğrudan ilişkili hem de ülkemizde bilim adamlarının başına gelebilecek olaylara bir örnek göstermesi açısından ilginçtir ve bilinmeye değer. Şimdiye kadar da hiç bahsedilmeyen bu olayı en canlı yaşayan Türk botanikçisi ben olduğum için, kimse benim kadar ayrıntılı bilemez. Nitekim bu konuda en ayrıntılı bilgi bulduğum A. Baytop'un 2003 yılında yayınlanan kitabında bile, nedense, bu konu çok muğlak, kısaca ve kapalı bir şekilde geçiştirilmiştir.

1975 yılının Nisan ayında, bir gün Davis elinde T.C Dışişleri Bakanlığı antetli bir kağıt ile yanıma gelerek okumam için bana uzattığında olaydan haberim oldu. Davis kekemeliğinden kaynaklanan çekingenlikle olsa gerek, kişilerle pek sosyal ilişki kuramazdı. Dolayısı ile bu olaydan bana, hatta başka bir Türk botanikçisine hiç söz etmemişti. Bana uzattığı kağıtta Dışişleri Bakanlığı'mız, kendisinin Türkiye'ye gelme isteğinin kabul edilmediğini ve bunun sebeplerini yazıyordu. Hatırladığım sebepler arasında ülkemize evvelki ziyaretlerinin akabinde o zamanki SSCB ve Bulgaristan'a gidişi (tip örnekleri görmek için); çok fotoğraf çekmesi (bir botanikçi başka ne yapar ki!!); Flora'nın ilk cildinde kullandığı coğrafik ayırıcı terminoloji (ki bu hususta 2. cildin başında özür sayılabilecek bir yazısı da vardır) vardı. Ayrıca yazıdaki ifadelerden, öğrenciler tarafından afişe edilen 2. Dünya Savaşı yıllarındaki askeri istihbarat görevi referans gösterilerek bir İngiliz ajanı yani casus olabileceği kokusu da (Davis'in o yıllarda hakikaten bu görevde çalıştığı bilindiğinde ve yazıyı bu görüşle okuyunca) koklanıyordu. Davis'in bu gezi için 1974 yılında Londra Büyükelçiliğimize bir yazı yazarak izin istediğini A. Baytop'un kitabından (s: 145) öğreniyoruz. O eserin aynı sayfasındaki bilgiler ve özellikle benim kendisinin evine gittiğimde gördüğüm madalya ve belgelerden, 1973 yılında, yani ülkemize girişinin yasaklanmasından 2 yıl kadar evvel, Türkiye Cumhuriyeti'nin 50. kuruluş yıldönümü dolayısı ile ülkemiz bilimine katkıda bulunanlara verilen bir madalya ve berat ile kendisinin ödüllendirildiğini de biliyoruz. Ülkemiz tarafından 2 yıl evvel ödüllendirilen bir bilim adamının, bazı

nedenlerle Florasını yazdığı ülkeye girmesinin mahzurlu bulunması veya istenmeyen kişi ilan edilmesi, kendisinin yanında çalışan beni de zor duruma bırakmıştı. Ülkemize zararlı sayılan bir bilim adamı ile çalışmakta idim. Yabancılara mahsus objektif bir davranışla, bu olayla hiçbir bilgisi ve ilgisi olmayan bana karşı, durumunda hiçbir değişiklik olmadan o yılın sonuna kadar olan çalışma süremi tamamlayıp, Flora için *Teucrium* cinsini hazırlayarak, Noel günü E'den ayrılıp, 1976 yılbaşından birkaç gün sonra ülkeme döndüm. Ülkeye gelip 1977'de doçent de olduktan sonra Davis'in başına gelen bu haksızlığın düzeltilmesi için çalışmalara başladım. Hem Davis'in böyle bir suçlamayı hak etmediğini düşünüyorum, hem de ülkem, 2 yıl evvel madalya ve berat ile ödüllendirdiği ve o süre içinde durumunda hiçbir değişiklik olmamasına rağmen, bir bilim adamına böyle bir muameleyi reva görececek bir ülke olmadığını düşünüyordum. Ancak çabalarım uzun yıllar bir sonuç vermedi, taaa ki 1981 yılına kadar. Kenan Evren'in Milli Birlik Komitesi'nin ülkeyi idare ettiği yıllar. Benim bu konudaki çabalarımı ve bunların o zamana kadar bir sonuca ulaşmadığını bilen ve adını bir türlü hatırlayamadığım bir arkadaşım, şansımı bir de bu idare zamanında denemem ve o zamanlar komite ile hükümet arasındaki koordinasyonu sağlayan Deniz orgenerali Işık Biren ile görüşmem konusunda beni uyardı. Bana bu çabalarımın hakikaten çok yardımcı olan meslektaşım Yıldırım Akman'la birlikte Işık Paşa ile olan görüşmemiz sonucu, kendisini bu yanlışlığı düzeltmeye ikna edebildik ve Emniyet Genel Müdürlüğü'ne Davis'in Türkiye giriş yasağının kaldırılması için talimat vermesini sağlayabildik. Gerisi çorap söküğü gibi geldi ve izin çıkarak ülkemizin hiç olmazsa bu konu ile ilgili yurt dışı imajı düzeltilmiş oldu. Bu olay burada yazdığım kadar kolay olmadı tabii. Yalnız Üniversite'mden Davis'in, hakkında alınan yasak kararının kaldırılarak ülkemize davet edilmesi yazısını almamın 8 ay sürdüğünü söylersem durum biraz anlaşılabilir. Ancak olayın o kısmının Flora yazımından çok, ülkemizdeki kısır çekişmelerden kaynaklandığı için o hikayenin burada yeri olmaması gerekir. Uzun çabalarımın sonunda Davis Türkiye'ye geldi ve 1982 yılı Ağustos'unun hemen başında Ankara'da verdiği bir konferansı izleyen 10 günlük bir bitki toplama gezisi yaptık. Bu bilimsel gezi için gerekli uzun şase bir Land-Rover, şoför ve benzin masrafları ile Davis'in ülkemize geliş-gidiş yol masraflarını British Council, Davis'in Ankara'da verdiği konferans sonucu verdiğimiz yemek (hiç unutmam pide ve meşrubat) tarafımdan, ayrıca diğer masrafları da Davis ile geziye katılan 4 Türk botanikçisi karşıladı. Her birimizin 25'er bin lira ödeyerek aramızda topladığımız 100.000 (yanlış yazılmadı yüz bin) lira hem bizlerin, hem de Davis ve şoförün, 10 günlük otel ve yiyecek masraflarını karşılamaya yeterli olmuştu. Geziye katılan Türk botanikçileri ise benimle birlikte Adil Güner, Atabay Düzenli ile Reşit İlarıslan idi. Gezi Sivas - Tecer Dağları'na yapılmıştı. Gezi sırasında topladığımız bitkilerden birisi *Elymus nodosus* (Nevski) Melderis subsp. *gypsicolus* Melderis (Davis & Ekim, 68745) yeni bir takson olarak Flora'nın 9.

cildinde (s: 216-217) yayınlanmıştır. ANK ve bir kısmı da HUB herbaryumunda saklanan bu materyal maalesef şimdiye kadar değerlendirilememiştir. Gençlerden birisi, o geziye katılanlar hayatta iken, bu işi başarırsa o materyal de değerlendirilmiş olur. Ayrıca Davis'in son materyali olmasının tarihi açıdan paha biçilmez değeri de vardır. İster misiniz size o gezide yaşanmış, floristik botanik ile ilgili ilginç bir olayı da anlatayım:

Gezinin ortalarında bir öğle vakti Tecer dağları yamaçlarında tuzla olarak da kullanılan alana yakın bir yere geldik. Bir vadideyiz ve kavurucu yaz sıcaklığında dere kenarındaki birkaç ağaç altında öğle yemeğini yemeyi kararlaştırdık. Yerli botanikçilerin en yaşlısı olarak ben “*gençler siz sofrayı hazırlayınca kadar ben de karşı tepeye bir bakıp geleyim*” dedim. Tepe, yemek yiyeceğimiz yerden 500 m kadar uzakta idi ve taşlık kayalık bir yerd. Tepeye tırmanmaya başlayınca halen çiçekte olan, meyveleri de bulunan bir Cruciferae dikkatimi çekti. Gösterişli bir bitki idi ve üzerinde hiç tüy olmaması dikkat çekici idi. Malum hemen bütün Turpgiller az veya çok ve de çeşitli özellikte tüylü olur. Bitkiden bol miktarda örnek toplayıp geriye döndüğümde sofrada hazır. Hemen Davis'e, hepimizin ilk defa gördüğü ve adını bilemediğimiz bu bitkinin ne olduğunu sordum. İnceledikte sonra “no idea” dedi. Ve bu cevaptan sonra gezinin sonuna kadar sürecektir bir hayal jimnastiği başladı aramızda. Davis ile birlikte 5 botanikçi idik ve bir yeni türü (şayet örnek yeni tür ise) 5 kişinin yayınlaması kurallara aykırı olmasa da alışılmış bir olay değildi. Fakat başka bir fikir de bitkiyi Türkiye Florası editörü Davis de bilemediğine göre, (hocalar her şeyi de bilirler ya...) hiç tüyü de olmayan bu örnek ancak yeni bir cins olabilir. Bu durumda cins olarak Davis'in adını, tür olarak da bitkiyi toplayan benimkini kullanabilir, diğer 3 arkadaşımız da yayını yaparlardı. Böylece Davis'in son Türkiye ekskursiyonu da yeni bir cins ile taçlanırdı. Düşünebiliyor musunuz sansasyonu???? Bu fikir daha akılcı ve çarpıcı idi ve gezi sonuna kadar değişik hülyalar, yeni tür veya cins fantezileri ile biz geziyi sonlandırdık. Bu düşüncelerimizi Davis'e de tercüme ediyor ve onun da olur'unu alıyorduk. O bile toplanan örneğin cins olmasa da, yeni bir takson olabileceğine inanmaya başlamıştı. Ankara'ya akşam güneş batarken ulaştık ve bir örneğini preslemediğimiz bitkiyi alan Adil Güner'in, fişek gibi benim odama çıkıp Flora'ya baktıktan kısa bir süre sonra (çok kolay adlandırdığı için) süngüsü düşmüş, üzgün bir şekilde geri dönüşü hâlâ gözlerimin önünden hiç gitmez. Hatırimda yanlış kalmadı ise bitki *Heldreichia rotundifolia* veya *H. bupleurifolia* türlerinden birisi idi. Böylece günlerdir rüyalarımızda bile sayıklamaya başladığımız hayallerimiz heba olup gitmişti. Bırakın yeni cinsi, yeni tür bile değildi. Ama biz de bir hocanın, Türkiye Florası editörü de olsa, her bitkiyi ezberleyemeyeceğini öğrenmiştik. O zamandan beri bitki ezberlemeye hiç gayret etmem.

O geziden başka ilginç pek çok hatıramız var ama onların konumuzla doğrudan ilgisi yok. O nedenle onları başka bir yazıya bırakalım ve konumuza dönelim.

Son olarak, yukarıda söz ettiğim yayınlarda, gene nedense, çok özetle geçirilen, kendimin yaşadığı bir başka olaya da açıklık getirmek isterim.

1988 yılı ortalarında E'den aldığım bir yazıda, Türkiye Florası'nın yazımının tamamlanması nedeni ile, Eylül sonlarında E' de bir toplantı düzenlendiği bildirilerek bu toplantıya benim de katılmam isteniyordu. Bu yazıyı aldıktan sonra yaptığım bazı yazışmalar ile bu toplantıya ülkemizden 10 kadar botanikçinin davet edilmiş olduklarını ancak, hiç birisinin toplantıya katılma düşüncesi olmadığını da öğrendim. Bunun üzerine ülkemizin Florası'nın tamamlanması ile ilgili bir toplantıya ülkemizden kimsenin katılmamasının garipliğini düşünerek bu toplantıya kendi olanaklarım ile katılmaya karar verdim. Ancak elim boş gitmeyeyim diye bir takım hazırlıklara da başladım.

Bunlardan birisi Davis için güzel bir plaket idi. O zamanlar adı Türkiye Çevre Sorunları Vakfı olan Türkiye Çevre Vakfı'nın o zamanki başkanı, babamın arkadaşı değerli Necmi Sönmez Hoca, Davis için alışık olduklarımız dışında çok güzel, gösterişli ve şık bir teşekkür plaketi hazırlattı. TÜBİTAK da Floramız'ın hazırlanması projesini destekleyen İngiltere'deki karşılığı olan Royal Scientific Research Council'e benzer bir plaketi hazırlattı.

Sıra Flora'mızın yazımına katkıda bulunan botanikçilere de çam sakızı çoban armağanı bir şeyler götürmeye gelmişti. Atandığımdan beri ancak bir yıl geçmiş olan Gazi Üniversitesi'nde pek kimseyi tanıımıyordum. Fen-Ed. Fakültesi'nin o zamanki dekanı, değerli dostum ve matematikçi olmasına rağmen Karadenizli oluşu nedeniyle de bitkilere düşkün Hilmi Hacısalihoglu'nun da yardımları ile Üniversite'nin o zamanki rektörü Necat Tüzün'ü, bu kişilere birer teşekkür yazısı yazmaya ikna edebildim. Kendi cebimden verdiğim paralar ile Türk ve yabancı botanikçilere yazılmış birer teşekkür yazısı taşıyan şık, kaliteli kartondan teşekkür belgeleri hazırlatıp dışarıda bir matbaada bastırdım. Ancak rektör başlangıçta bu belgeleri imzalamayı kabul etmekle birlikte, verdiğimden uzun süre geçmesine rağmen Ankara'dan hareketimden 2 gün evvel kendisine belgelerin imzalanmış örneklerini almak için gittiğimde bana "*oğlum, bu adam tehlikeli birisi imiş, ben bu belgeleri imzalamam*" dedi ve bu belgeler hâlâ rektörlüğün masasının dolabında duruyor olsa gerektir.

Diğer hazırlanan 2 plaketi alarak E'ye gittim. Oraya ulaştığımda bu plaketlerin de bulunduğu valizimin yolda kaybolduğunu öğrenmem ile büyük şok yaşadım. Valizim ertesi günü E'ye kadar getirilip bana ulaştırıldı ve böylece aynı gün akşam üzeri yapılan toplantıya plaketler yetişebildi. Bahçenin yüksek bir tepesinde yer alan ve bazen sergi evi olarak kullanılan binada yapılan toplantı sırasında, daha evvelce hiçbir yerde yayınlanmamış aşağıdaki konuşmayı yaptım.

O geziden başka ilginç pek çok hatıramız var ama onların konumuzla doğrudan ilgisi yok. O nedenle onları başka bir yazıya bırakalım ve konumuza dönelim.

Son olarak, yukarıda söz ettiğim yayınlarda, gene nedense, çok özetle geçirilen, kendimin yaşadığı bir başka olaya da açıklık getirmek isterim.

1988 yılı ortalarında E'den aldığım bir yazıda, Türkiye Florası'nın yazımının tamamlanması nedeni ile, Eylül sonlarında E' de bir toplantı düzenlendiği bildirilerek bu toplantıya benim de katılmam isteniyordu. Bu yazıyı aldıktan sonra yaptığım bazı yazışmalar ile bu toplantıya ülkemizden 10 kadar botanikçinin davet edilmiş olduklarını ancak, hiç birisinin toplantıya katılma düşüncesi olmadığını da öğrendim. Bunun üzerine ülkemizin Florası'nın tamamlanması ile ilgili bir toplantıya ülkemizden kimsenin katılmamasının garipliğini düşünerek bu toplantıya kendi olanaklarım ile katılmaya karar verdim. Ancak elim boş gitmeyeyim diye bir takım hazırlıklara da başladım.

Bunlardan birisi Davis için güzel bir plaket idi. O zamanlar adı Türkiye Çevre Sorunları Vakfı olan Türkiye Çevre Vakfı'nın o zamanki başkanı, babamın arkadaşı değerli Necmi Sönmez Hoca, Davis için alışık olduklarımız dışında çok güzel, gösterişli ve şık bir teşekkür plaketi hazırlattı. TÜBİTAK da Floramız'ın hazırlanması projesini destekleyen İngiltere'deki karşılığı olan Royal Scientific Research Council'e benzer bir plaketi hazırlattı.

Sıra Flora'mızın yazımına katkıda bulunan botanikçilere de çam sakızı çoban armağanı bir şeyler götürmeye gelmişti. Atandığımdan beri ancak bir yıl geçmiş olan Gazi Üniversitesi'nde pek kimseyi tanıımıyordum. Fen-Ed. Fakültesi'nin o zamanki dekanı, değerli dostum ve matematikçi olmasına rağmen Karadenizli oluşu nedeniyle de bitkilere düşkün Hilmi Hacısalihoglu'nun da yardımları ile Üniversite'nin o zamanki rektörü Necat Tüzün'ü, bu kişilere birer teşekkür yazısı yazmaya ikna edebildim. Kendi cebimden verdiğim paralar ile Türk ve yabancı botanikçilere yazılmış birer teşekkür yazısı taşıyan şık, kaliteli kartondan teşekkür belgeleri hazırlatıp dışarıda bir matbaada bastırdım. Ancak rektör başlangıçta bu belgeleri imzalamayı kabul etmekle birlikte, verdiğimden uzun süre geçmesine rağmen Ankara'dan hareketimden 2 gün evvel kendisine belgelerin imzalanmış örneklerini almak için gittiğimde bana "*oğlum, bu adam tehlikeli birisi imiş, ben bu belgeleri imzalamam*" dedi ve bu belgeler hâlâ rektörlüğün masasının dolabında duruyor olsa gerektir.

Diğer hazırlanan 2 plaketi alarak E'ye gittim. Oraya ulaştığımda bu plaketlerin de bulunduğu valizimin yolda kaybolduğunu öğrenmem ile büyük şok yaşadım. Valizim ertesi günü E'ye kadar getirilip bana ulaştırıldı ve böylece aynı gün akşam üzeri yapılan toplantıya plaketter yetiştirdi. Bahçenin yüksek bir tepesinde yer alan ve bazen sergi evi olarak kullanılan binada yapılan toplantı sırasında, daha evvelce hiçbir yerde yayınlanmamış aşağıdaki konuşmayı yaptım.

Rector, Deans, Regius Keeper , Collegues, Ladies and Gentlemen,

Following the completion of the Flora of my country, it is a pleasure for me to be able to speak, here, on behalf of the Turkish Botanists. I am deeply sorry to say that because of the late notice, my other collegues were not able to be here but I wish to take this oppurtunity here to extend their greetings today.

It is great pleasure, now after 100 years passed since *Boissier's* monumental masterpiece, I can say, much to the joy of the Turkish Botanists, that Turkey has its own Flora. This Flora in comparison with those other countries is quite through and has been prepared with great care and precision. For this, I would like to extend a debt of gratitude to its editor, our *Professor Peter Hadland Davis*.

The Flora has been used as a scientific publication as well as guide, never ceasing to fall from the hands of botanists. The Edinburgh Royal Botanical Gardens, where the Flora was written, has been a school for Turkish Botanists, particularly taxonomists, for over 20-25 years. During this period about 25 Turkish Botanists have come to Edinburgh. 9 of them prepared about 120 genera of our Flora thereby enabling them to have the oppurtunity of contributing to the Flora. The others have benefited from the wealth of the herbarium and library which have enabled them to discover new species as well as having increased their own knowledge end experience.

I would like to express our gratitude to the administrators of the Royal Botanic Gardens Edinburgh and to the taxonomists as well as the other personell whose help we have always received. Among them I would particularly like to thank *Ian Hedge, Jennifer Lamond* and *Dr. Kit Tan* for all their help. These collegues have not only helped immensely in the preparation of the Turkish Flora but their warm hospitality and interest towards to Turkish Botanists has been most unforgettable. May I also take great pleasure saying once more *Prof. P. H. Davis* has been teacher of Turkish Taxonomists and we are more than indebted to him.

The Turkish Botanists who have been educated here have themselves raised young botanists upon returning to Turkey and have continued to make own contributors to the taxonomic botanic sciences. Thus over the past 25 years there has been good increase in the amount of botanists in Turkey and today, there are about 50 taxonomists who are intrested in the Turkish Flora. This speedy development has proved to be an important factor in the development of the Flora.

Ladies and Gentlemen,

While the Turkish Flora was being written there were more than 100 taxonomists from different countries who participated in preparing the genera. I would like to thank them on behalf of Turkish Botanists. Among them, I believe that you would agree with me if I said that *Dr. A. Huber-*

Morath holds a special place. Aside from his investigations in our country which have led to discovering new species and his many publications, he has particularly spent much effort in the preparation of some genera in the Flora, particularly *Verbascum*. So I would like to particularly thank Dr. Huber –Morath here. I would also like to pay tribute to the memory of the dear and well loved *Margaret Glancey* who took a very important part in the Turkish Flora team at Edinburgh, and who spent much effort in organizing the exchange material. And I must take a moment to thank administrators of the Edinburgh University Publishers for their meticulous work in publishing and distributing our flora for close interest they have shown.

Today, is a lovely coincidence, as well as being day of the completion of the Turkish Flora, it is also birthday of two very dedicated taxonomists, *Prof. Davis* who is 70 and *Ian Hedge* who is 60. It is with a great pleasure that to wish them a very, happy birthday with many years to come.

As I draw to the end of my speech, I would once again like to extend my gratitude on behalf of Turkish Botanists to Prof. Davis for his never ending support and efforts, University Edinburgh, The Royal Botanic Gardens Edinburgh, The Research Council, and all organisations, societies and foundations as well as all individuals who have helped in the preparation of the Flora. I hope that the close relations experienced by our country and the Edinburgh Royal Botanic Gardens over 20-25 years will continue always.

Davis o sıralarda hastalığının (alzheimer) başlangıç safhasında idi. Etrafında olanlardan tam haberi vardı diyemem. Olanları devamlı bir tebessümle seyrediyordu. Ancak Regius Keeper, diğer katılımcılar bana teşekkürlerini sundular ve konuşmam sırasında Margaret Glancey'e özel önem vermeme yaşlı gözlerle teşekkür ettiler. Toprağı bol olsun Margaret herkesin sevgilisi idi. Bana Noel hediyesi olarak verdiği İskoçya'nın milli bitkisi *Thisle* resmi bulunan kahverengi kravatı hâlâ saklar, zaman zaman da takarım.

Toplantı sırasında söz edilmemesine rağmen daha sonra İstanbul Üniversitesi'nin de Davis'i bir madalya ile ödüllendirdiğini ve bu madalyanın, benimle değil, British Council kanalı ile gönderildiğini ve toplantıdan ancak bir gün sonra E'ye ulaştığını Asuman Baytop'un yazdıklarından öğreniyoruz. Madalya geç ulaştığı için toplantıda hiç sözü edilmemişti. Bu olay ülkemiz bilim adamları arasında gerekli iletişimin kurulamamasının tipik bir örneğidir. Uzun yıllar bu madalyadan kimsenin haberi olmadı.

Toplantıdan sonra Londra'ya giderek TÜBİTAK tarafından gönderilen plaketi de gönderildiği yere, Royal Scientific Research Council'e ulaştırdım. Londra dışında ama yakınlarında bir yerde idi.

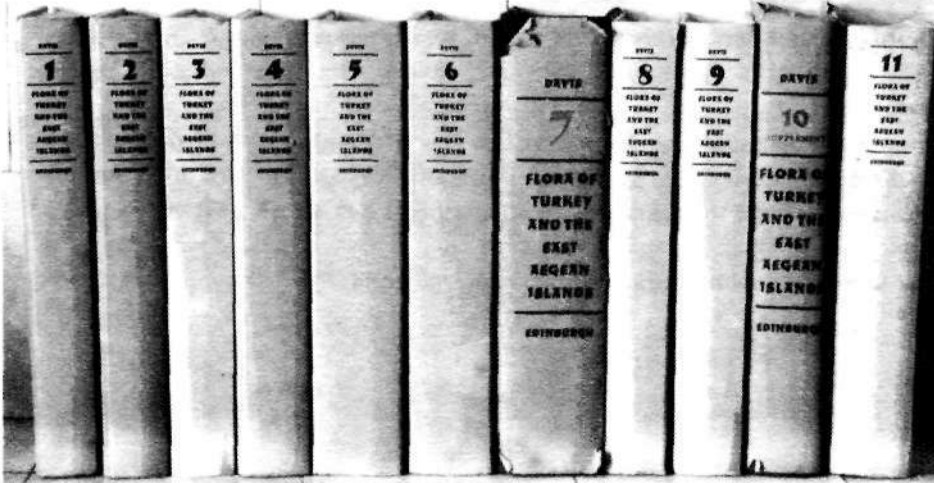
Son olarak bir anımı daha buraya sıkıştırmak isterim. Bu anı Flora'nın yazımı ile doğrudan ilgili olmamakla birlikte, özellikle genç meslektaşlarımın ders alması gereken önemli bir anıdır. Derslerimde bütün öğrencilerime, sırası geldiğinde, anlatırım.

Edinburgh'da bulunduğum süre içinde Ballıbabagillerden *Teucrium* cinsini Flora için hazırladım. Hazırlığa, o zamanlar tek kullanılan eser olarak Boissier'in *Flora Orientalis*'inden başladım. Tabii bu arada onu anlayacak kadar botanik Latince'si de öğrendim. Doğrusunu söylemek gerekirse o zamana kadar Boissier'den hiç haberim yoktu. Döndüğümde ANK kütüphanesinde, hem de 2 seri, olduğunu öğrendiğimde o zamanki hocalarımızın neden bu konuda bizi uyarmadıklarını acı acı düşünmüşümdür. Her neyse, gelelim konumuza. 1975 yılı sonlarına doğru şu anda vefat etmiş olan ve Campanulaceae konusunda uzman olan Alman botanikçi Dumboldt, familya ile ilgili hazırlıklarını tamamlayıp, metne son şeklini vermek üzere Edinburgh'a geldi. Davis, editör olarak, her taksonu hazırlayan uzman ile hazırlanan metni son olarak bir kere daha revize ederdi. Davis'le 15 gün kadar çalışıp gitti. Sıra bana gelmişti ve ben henüz çalışmamı bitirmedim diye Davis'i durmadan atlatıyordum. Esasında çalışmamı bitirmiştım ama bir konuda sıkıntım vardı ve bunu Davis'e açamıyordum. Nihayet E'den ayrılma zamanım gelmek üzere iken aynı laboratuarda da sırt sırta çalıştığım ve o zamandan beri arkadaşlığımızın devam ettiği, o zamanlar Davis'in doktora öğrencisi olan ve halen E'de çalışan Alexandr Crinan'a dönerek sıkıntımı açıklayıp yardımını istedim. Davis 1855 yılında Lübnan'dan toplanan bir bitki örneğini *Teucrium stachyophyllum* olarak adlandırarak tanımlamıştı. Ülkemizde de yetişen bu takson daha sonra birkaç kişi tarafından Amanos dağlarından da toplanmıştı. Benim düşünceme göre bu takson, ayrı bir tür değil, ülkemizde Trakya-Ege ve Akdeniz bölgelerimizde yetişen *T. lamifolium* türünün tipik bir diğer alt türü idi. Zaten benden evvel örneği gören Ian Hedge de, kartonun bir kenarına belli belirsiz böyle bir not düşmüştü. Bu türün tip'i, bahsettiğim yerlerden Konya-Bozkır çevrelerine kadar geliyordu ve yaprak özelliği olarak genişçe oval, kenar dişleri belirgin, ve sarımsı yeşil renkli idi. Halbuki Amanos dağlarında yetişen örneklerin yaprakları ise daha uzunca, dişleri belirsiz ve gri tüylü idiler. Bu klasik alt tür tarifine uyan (allopatrik yayılıştı) tipik bir takson idi. Ben de öyle karar vererek Davis'in bir türünü alt tür'e indirmiştim. Ülkemde ve çocukluğumda aldığım babanın, hocanın her dediği doğrudur felsefesi nedeni ile Davis'in bir önemli yanlışını (bana göre tabii) yüzüne vuramıyor ve bu nedenle bazı bahaneler yaratarak kendisini atlatıyordum, tipik Akdenizli kurnazlığımla. Ama artık kurtuluş yoktu ve yolun sonu görünmüştü. 24 Aralık gecesi E'den ayrılmak zorunda idim ve o zaman kadar bu işi halletmem gerekiyordu. Crinan ile konuşurken laboratuvarın kapısından Davis girdi. Odasına geçmek için o laboratuardan geçmek zorunda olduğunu E'de çalışanlar bilirler. Kendisini gören Crinan hemen Davis'e "*Pi Di* (yani Peter Davis'in kısaltılmışı, asistanları kendisine bu küçük ismi ile hitap ederlerdi, düşünebiliyor musunuz benim asistanım bana Tuni vb. diye hitap edecek, ölümlerden ölüm beğensin!!!!) *Tuna'nın böyle bir sıkıntısı varmış, o yüzden esasında işi bittiği halde sana bunu söyleyemiyormuş*" dedi.

Davis yanıma gelerek zaten önümüzdeki masada yayılı olarak bulunan örneklere baktıktan sonra “çok haklısın, ben o zamanlar genç bir botanikçi idim, ayrıca elimde senin kadar örnek de yoktu. Genç ve tecrübesizlikten öyle bir karar vermişim, pek tabii bu bir alt tür” diyerek sorunumu hemen çözdü. Böylece ben de hoca’ların da bir zamanla hata yapmış olabileceğini ve bunları kabul edebileceklerini, uzun süre çektiğim sıkıntıdan sonra, anladım. Bu anımı şunun için anlatıyorum. Bizim eski hocalarımız hatalarını Davis gibi kolay kabul etmezlerdi bu bir. Onların her dediği doğrudur ve yanlışını çıkararak asistan ölümlerden ölüm beğenmelidir. İkincisi hâlâ bazı toplantılarda, sınavlarda çalışmalarını tenkit ettiğimiz bazı gençler “hocam siz öyle diyorsanız öyledir” gibi artık modası geçmiş sözler söylemektedirler. Şayet bir kişi söylediğinin doğruluğuna inanıyorsa bunu sonuna kadar müdafaa etmeli, bunun arkasında durmalıdır. Tabii yanlışını da, hakikaten yanlış ise tabii, kabul edebilme büyüklüğünü ve cesaretini göstermelidir.

1988 yılı sonlarına doğru Türkiye Florası’nın ilk ek cildi de yayınlanmış ve Edinburgh’lu botanikçilerin Türkiye Florası ile ilgili olarak yapacakları işler sona ermişti. Bana kapanış toplantısı sırasında son yayınlanan cildi (ilk ek veya 10. cilt) hediye olarak verdiler. 1980’li yılların sonuna doğru hastalığı gittikçe ağırlaşan Davis 5 Mart 1992’de (benim doğum günümde) vefat etmişti. E personeli bir yandan Çin, diğer taraftan da Arap yarımadası Floraları ile ilgili çalışmalara başlamışlardı. Emekli olmak üzere olan Hedge İberik Yarımadası florasına yardım ediyor, vaktinin çoğunu Portekiz’de geçiriyordu. Jennifer de emekli olmak üzere idi. Davis’in hemen her ciltte

11 Ciltlik Türkiye Florası (1965-2000)

değişen asistanları kendilerine yeni iller bulmuşlar, çeşitli yerlere dağılarak yeni konulara dalmışlardı. Kısaca Turkey lab. dağılmış ve E'nin Türkiye misyonu sona ermişti.

İşte bundan dolayı Flora'nın son ek cildi, TÜBİTAK desteği ile, tamamı Türk botanikçilerinden oluşan bir editörler heyeti tarafından ve gene Türk botanikçilerinin ağırlıkta olduğu bir ekip tarafından hazırlanacak ve işin güzel tarafı bu eser Flora'nın diğer ciltlerini yayınlayan Edinburgh Press tarafından yayına kabul edilecektir. Ayrıca yayınevi, yalnız Türk botanikçileri için özel bir davranışla, 11. cildin yayını sırasında kısa bir periyodu kapsayan, anormal indirimli (yaklaşık 375 milyon TL.) özel bir fiyatla Türkiye Florası'nın tam bir setini satmayı kabul edecektir.

Seçilmiş Referanslar

Baytop, A. (2003), *Türkiye'de Botanik Tarihi Araştırmaları*, İstanbul, ISBN 975-288-447-4.

Baytop. T. (2001), *"Bir Bitki Avcısının Gözlemleri" Anadolu Dağlarında 50 Yıl*, Nobel Kitabevi, İstanbul.

Erik, S.; Tarıkahya, B. (2004), "Türkiye Florası Üzerine", *Kebikeç*, Sayı 17, ss. 139-163.

Özet:

Yazarın Türkiye Florası yazımı ve kendisinin ülkemize yaptığı son bilimsel gezi sırasında, bu eserin editörü ile yaşadığı ilginç olayların bazıları anlatılmaktadır. Ayrıca Flora'nın nasıl yazıldığı hakkında da bilgiler verilmektedir.

Anahtar sözcükler: Türkiye Florası, P. H. Davis, yaşanan olaylar.

Abstract:

Some of the interesting memories have been lived by author with Prof. Davis, editor of the Flora, during the writing of Flora and his last trip to Turkey are given. Additionally, some informations of the writing Flora are also added.

Key words: Flora of Turkey, P. H. Davis, memories.